

І. О. Сєвідова,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

Л. О. Лещенко,

к. е. н., ст. викладач кафедри економіки підприємства,

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, м. Харків

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

I. Sevidova,

PhD (Econ.), Docent, Docent of Department of Economics

of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchajev

L. Leshchenko,

PhD (Econ.), senior lecturer of the Department of Economics

of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchajev

STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF VEGETABLE PRODUCTION IN UKRAINE

За останні роки в Україні майже при незмінних площах виробництва завдяки підвищенню врожайності валовий збір овочів збільшився в півтора рази. Цьому сприяло запровадження сучасних технологій виробництва овочів на підставі застосування, в першу чергу, високопродуктивних сортів і гібридів, ефективних хімічних засобів захисту рослин, сучасних ресурсозберігаючих систем зрошення. В статті досліджено сучасний стан виробництва овочевої продукції в Україні. Проведено аналіз факторів, які позитивно впливають на розвиток овочівництва, розглянуто структуру виробництва за категоріями господарств. Визначено шляхи підвищення економічної ефективності та перспективи розвитку галузі овочівництва в Україні. Виявлено, що реалізація стратегії розвитку підприємств овочевої галузі передбачає інтегрований розвиток аграрного, промислового і науково-технологічного секторів економіки. Разом з тим, вирішенню цієї проблеми сприяють прийняті різні законодавчі акти в частині ефективного функціонування сфери сільського господарства.

Over the past few years, the gross vegetable harvest in Ukraine has increased one and a half times with almost constant production area thanks to the increase in yield. This was facilitated by the implementation of modern technologies of vegetable production primarily on the grounds of usage of highly productive cultivars and hybrids, effective plant protection chemicals, modern resource-saving irrigation systems. The current state of vegetable production in Ukraine was researched. The analysis of factors that positively influence vegetable growing development was conducted and the production structure by farm category was examined. The ways to increase economic efficiency and the perspectives of vegetable growing branch development in Ukraine were determined. It was found that realisation of a strategy for developing vegetable branch enterprises implies an integrated development of agrarian, industrial and scientific and technological economic branches. At the same time, different adopted legislative acts dealing with the effective functioning of agricultural field facilitate the solution of this issue.

Ключові слова: овочівництво, сільськогосподарські підприємства, державна підтримка, ефективність виробництва, продовольча безпека.

Key words: vegetables, agricultural enterprises, government support, production efficiency, food safety.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Овочівництво є рослинницькою галуззю сільського господарства, що передбачає вирощування овочевих

культур, і є важливою складовою овочевого комплексу країни. Саме овочеві культури забезпечують населення важливими продуктами харчування, а промисловість — сировиною.

Зміни світового ринкового середовища спричинили спад ділової активності в Україні. Розшарування населення за рівнем доходів призвело до того, що значна частина населення змушена відмовляється від споживання свіжих овочів у позасезонний період. Виходом із цієї ситуації є експорт овочів на ринки сусідніх країн. В Україні є можливість бути основним експортером свіжих овочів і

овочевої продукції в країні Західної Європи. Але на цьому шляху поки що багато перешкод: відсутність доступу до крупних оптових ринків, повних циклів післязбиральної доробки, кооперації для організації логістики і багатьох інших складених виробництва й маркетингу.

Сільське господарство України нині несе непосильні витрати, піддається пресингу фіскальної системи, яка стримує розвиток виробництва, завдяки нераціональній кредитній політиці, страждає від порушення паритету цін, інфляції, скорочення заощаджень населення і багатьох інших супутніх кризам явищ. Залишаються вони справедливими і сьогодні. Необгрунтовані урядові витрати приводили і призводять до значних порушень в економіко-політичному рівновазі. Якщо звернутися до історії, то бажання отримання швидкого вирішення проблеми найчастіше супроводжувалося значними бюджетними дотаціями. Спад виробництва, зниження попиту, зростання безробіття, будь-які соціальні проблеми стають об'єктом масованого виділення коштів, необгрунтованого і некерованого фінансового впливу. Спонтанна підтримка певної галузі або підприємства, яка акумулює значний обсяг ресурсів, викликає відволікання капіталу від ряду інших галузей і підприємств, формує нерівне конкурентне середовище.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Зважаючи на особливу роль галузі овочівництва, як однієї із складових формування національної продовольчої безпеки, дослідженню проблем підвищення ефективності виробництва та реалізації овочевої продукції присвячено роботи таких учених-економістів, як: В.Г. Андрійчук, В.М. Андрусак, В.І. Криворучко, В.В. Писаренко, В.П. Рудь, П.Т. Саблук, Т.В. Устік, В.М. Яценко та ін. Науковці розглядають різні питання проблем формування овочепродуктового підкомплексу. Але окремі аспекти сучасного стану розвитку овочівництва в Україні вивчено не достатньо, що й зумовило вибір теми цієї публікації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану, виявлення нагальних проблем та визначення перспектив розвитку овочівництва в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток ринкових відносин в АПК сьогодні вимагає формування нового, адекватного сучасному ринку

Таблиця 1. Виробництво овочів у країнах світу у 1995–2015 рр., млн т

Країна	1995	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 р. у % до 1995 р.
Індія	56,53	71,45	100,41	105,80	109,10	114,50	120,20	121,00	214,05
Китай	209,20	442,82	540,03	561,74	577,00	576,70	587,45	580,70	277,58
США	35,04	36,97	35,61	34,67	35,90	35,60	36,59	34,30	97,89
Туреччина	21,87	26,36	25,90	27,41	27,80	31,20	32,52	28,30	129,41
Єгипет	10,35	16,65	19,49	18,95	19,80	19,90	19,85	19,60	189,43
Росія	11,82	16,13	13,28	16,28	16,10	14,70	16,52	16,10	136,27
Мексика	6,90	11,19	12,51	11,91	13,60	14,52	13,27	13,20	191,25
Італія	13,81	15,83	142,01	13,29	12,30	12,45	11,26	13,00	94,13
Україна	5,93	7,30	8,91	10,61	10,80	9,90	9,64	9,21	155,30
Світ	571,04	898,42	1044,38	1087,59	1106,00	1210,00	1230,00	1269,00	222,23

Джерело: розрахунки автора.

системи діяльності підприємств овочівницької галузі. Найчастіше сільськогосподарські виробники при плануванні виробництва своєї продукції та її реалізації стикаються з такими проблемами, які вимагають знання ринкової кон'юнктури, аналізу дії конкурентів, ціноутворення, вибору каналів реалізації та цілого ряду інших питань. Для їх вирішення необхідна розробка нових стратегій діяльності, розвитку, просування продукції, необхідність впровадження яких обумовлена і тим, що для прийняття правильного рішення з того чи іншого питання роботи сільськогосподарського підприємства його керівнику потрібна певна інформація, отримання та обробка якої пов'язані з прогнозними дослідженнями.

Це потребує додаткової уваги в зв'язку з тим, що в сучасному світі спостерігається стабільне зростання рівня споживання овочів. Галузь овочівництва динамічно розвивається в більшості країн світу завдяки зростаючому попиту на плодоовочеву продукцію на світовому і внутрішньому ринках. За останні 20 років спостерігається тенденція до збільшення світового виробництва овочевої продукції більше ніж у два рази, що пов'язане зі зростанням споживання овочів у світі. Якщо рівень доходів у світі продовжуватиме зростати, то буде зростати і попит на овочеву продукцію та розширюватися асортимент високоякісних свіжих овочів. Крім цього, відбулися значні зміни у географії виробництва овочів (табл. 1).

Інвестування у виробництво овочів і розвиток технологій в менш розвинених країнах з дешевою робочою силою і більш сприятливими природно-кліматичними умовами пояснює істотне збільшення частки світового виробництва овочів в цих країнах. Так, у 1,3—2,1 рази збільшилося виробництво овочів в Єгипті, Мексиці, Індії, Туреччині, що дозволило цим країнам увійти в десятку найбільших виробників, потіснивши Францію, Іспанію і Японію [3].

Україна поряд з Росією, Білоруссю, США та Канадою належить до держав, які в майбутньому стануть основними виробниками продовольства у світі, зокрема овочів. Україна входить у першу десятку світових лідерів за валовим виробництвом овочевої продукції, а з розрахунку на душу населення займає шосте місце у світі. Проте, серед 20-ти передових країн світу Україна посідає 18-те місце за рівнем урожайності. Генетичний потенціал вітчизняних сортів і гібридів використовується лише на 30% [4].

До факторів, які позитивно впливають на розвиток овочівництва в Україні, можна віднести: вдале геогра-

Таблиця 2. Структура виробництва овочів в Україні за категоріями господарств, 1990—2016 рр.

Роки	Сільськогосподарські підприємства, тис. т	Частка у валовому виробництві, %	Господарства населення, тис. т	Частка у валовому виробництві, %
1990	4872,1	73,1	1794,3	26,9
1995	1607,1	27,3	4272,7	72,7
2000	986,3	16,9	4835,0	83,1
2005	780,7	10,7	6514,3	89,3
2010	964,6	11,9	7157,8	88,1
2011	1540,5	15,7	8292,4	84,3
2012	1433,9	14,3	8582,8	85,7
2013	1158,7	11,7	8712,4	88,3
2014	1340,3	13,9	8297,5	86,1
2015	1281,7	13,9	7933,0	86,1
2016	1192,2	12,7	8221,7	87,3

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

фічне розташування країни; відсутність втручання держави у формування цін на овочі; помірні ціни на робочу силу і природні ресурси. Але зміни світового ринкового середовища спричинили спад ділової активності у аграрній сфері України. Розшарування населення за рівнем доходів призвело до того, що значна частина населення змушена відмовляється від споживання свіжих овочів у позасезонний період. Виходом із цієї ситуації є експорт овочів на ринки сусідніх країн. В Україні є можливість бути основним експортером свіжих овочів і овочевої продукції в країні Західної Європи. Але на цьому шляху поки що багато перешкод: відсутність доступу до крупних оптових ринків, повних циклів післязбиральної доробки, кооперації для організації логістики і багатьох інших складених виробництва й маркетингу. Сільське господарство України нині несе непосильні витрати, піддається пресингу фіскальної системи, яка стримує розвиток виробництва, завдяки нераціональній кредитній політиці, страждає від порушення паритету цін, інфляції, скорочення заощаджень населення і багатьох інших супутніх кризам явищ.

Треба відзначити, що овочі — товар, що швидко псується, і саме тому вимагає реалізації в короткі терміни. На сьогоднішній день не існує структур, які швидко просувають б товар на ринку. В Україні досі не створена система великооптової торгівлі шляхом організації оптових ринків, де гарантується збут продукції на економічно вигідних умовах, існуючі оптові ринки не виконують своїх функцій, а діють як покращений варіант базарів. У більшості своїй на цих ринках торгують перекупники, які закупають продукцію у виробників за низькими цінами, перепродаючи її на оптових ринках. Це стосується томатів, огірків, солодкого перцю, цибулі на ріпку, кавунів та іншої овочевої продукції.

Важливе значення для розвитку торгових потоків овочевої продукції мають нові технічні можливості. Це пов'язано з тим, що із удосконаленням технології пакування та перевезення овочевої продукції попит на неї підвищується. Яскравим прикладом цього може бути виробництво овочів у Польщі. Польща та Україна виробляють приблизно однакові обсяги овочевої продукції.

Але в зимово-весняний період переважна частина імпорту овочів транспортується саме з Польщі. Це відбувається тому, що польські виробники та оптові продавці використовують сучасні технології зберігання, пакуван-

ня і транспортування овочів, наприклад, такі, як зберігання продукції у модифікованому газовому середовищі або швидке заморожування. Це дає можливість зберігати поживні властивості овочів при їх тривалому зберіганні. Капуста в умовах контрольованої атмосфери зберігається свіжою і хрусткою мало не до наступного врожаю [5].

Овочі вирощують у закритому та відкритому ґрунті з метою отримання продукції протягом цілого року. В Україні найбільш поширені 7—10 овочевих культур відкритого ґрунту, з-поміж яких капуста, цибуля, часник, перець, із баштанних — кабачки, гарбузи столові та кавуни. Вирощування зазначених культур на території України має певні територіальні відміни, зумовлені низкою природно-географічних та соціально-економічних чинників, сукупність яких і формує сучасну географію овочівництва [6]. Виробництво овочів на невеликих площах стримує застосування високопродуктивних засобів механізації, підвищує собівартість та не дає змогу контролювати якість продукції і стан навколишнього середовища у зв'язку із застосуванням інтенсивних технологій. За даними Державної служби статистики в сільському господарстві України відзначаються структурні зміни, зниження обсягів виробництва овочів сільськогосподарськими підприємствами і переміщення основного виробництва овочів з великих підприємств в дрібнотоварне виробництво в господарствах населення (табл. 2).

З 2016 р. в господарствах населення було вирощено 8221,7 тис. т. овочів, а сільськогосподарськими підприємствами 1192,2 тис. т овочів, тобто питома вага дрібнотоварного виробництва в загальній структурі валового виробництва овочів досягає 87,3%, тоді як в 1990 р. ця частка становила 1794,3 тис. т від валового виробництва, тобто 26,9%. В той же час за останні роки в Україні майже при незмінних площах виробництва, завдяки підвищенню врожайності, валовий збір овочів збільшився в півтора рази. Цьому сприяло запровадження сучасних технологій виробництва овочів на підставі застосування, в першу чергу, високопродуктивних сортів і гібридів, ефективних хімічних засобів захисту рослин, сучасних ресурсозберігаючих систем зрошення.

Серед усіх причин, які стримують вітчизняне овочівництво, найвагомішою є імпорт закордонних овочів, які

Таблиця 3. Обсяг і структура виробництва овочів за регіонами України 2010–2015 рр.

Регіон	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
Україна, всього	9832,9	100	10016,7	100	9869,1	100	9639,5	100	9214,0	100
АР Крим	432,5	4,4	391,3	3,9	472,9	4,8	-	-	-	-
Вінницька	388,1	3,9	366,2	3,7	482	4,9	456,7	4,7	460,4	5,0
Волинська	279,5	2,8	281,9	2,8	282,1	2,9	277,1	2,9	276,4	3,0
Дніпропетровська	674,1	6,9	671,6	6,7	600	6,1	709,6	7,4	728,3	7,9
Донецька	527,6	5,4	511,9	5,1	503,2	5,1	485,3	5,0	208,0	2,3
Житомирська	235,9	2,4	242,2	2,4	224,7	2,3	239,1	2,5	271,9	3,0
Закарпатська	262,5	2,7	282,7	2,8	289	2,9	297,1	3,1	267,2	2,9
Запорізька	324,2	3,3	346,1	3,5	424,6	4,3	430,1	4,5	435,7	4,7
Івано-Франківська	143,3	1,5	146,5	1,5	163,3	1,7	166,7	1,7	169,8	1,8
Київська	521	5,3	568,3	5,7	546,3	5,5	568,4	5,9	511,2	5,5
Кіровоградська	234,9	2,4	210,5	2,1	200,1	2,0	236,2	2,5	234,8	2,5
Луганська	304,8	3,1	333,3	3,3	310,9	3,2	181,7	1,9	163,3	1,8
Львівська	469,6	4,8	471,3	4,7	456,7	4,6	479,1	5,0	483,5	5,2
Миколаївська	481	4,9	521,3	5,2	463,2	4,7	492,1	5,1	483,0	5,2
Одеська	526,9	5,4	472,9	4,7	408,6	4,1	437,6	4,5	436,5	4,7
Полтавська	500,2	5,1	491,9	4,9	462,6	4,7	521,7	5,4	517,3	5,6
Рівненська	237,1	2,4	250,5	2,5	255,5	2,6	248,7	2,6	213,6	2,3
Сумська	189,3	1,9	185,3	1,8	189,4	1,9	194,3	2,0	189,2	2,1
Тернопільська	252,3	2,6	254,8	2,5	252,2	2,6	270,8	2,8	255,4	2,8
Харківська	702,6	7,1	698,4	7,0	707,7	7,2	665,8	6,9	689,8	7,5
Херсонська	1123,8	11,4	1287,7	12,9	1161,2	11,8	1285,5	13,3	1251,5	13,6
Хмельницька	235	2,4	225,4	2,3	209,4	2,1	209,2	2,2	189,4	2,0
Черкаська	353,6	3,6	368,6	3,7	361,6	3,7	356,1	3,7	365,3	4,0
Чернівецька	229,3	2,3	228,3	2,3	232,1	2,4	232,2	2,4	222,3	2,4
Чернігівська	203,8	2,1	207,8	2,1	209,8	2,1	198,4	2,1	192,2	2,1

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

мають набагато нижчу собівартість, завдяки інтенсивному розвитку цієї галузі в останні 15—20 років в Азії, Близькому Сході, Північній Африці, націлених на ринки збуту України, Росії та інших країн колишнього СРСР.

Другою за значущістю причиною є цінова політика в країні, пов'язана з виробництвом овочів. З закордонного досвіду відомо, що, наприклад у Великій Британії, пальне для фермерів значно нижче, ніж для інших мешканців, кредити фермерам надають за мінімальною відсотковою ставкою. У Франції фермерам (через асоціацію) на ринку сільгосппродукції допомагає спеціально створена компанія "ODA" ("Offre et Demande Agricole" — "Попит і пропозиції у сільському господарстві"). Компанія надає інформацію про ціни на світових і європейських ринках, консалтингові послуги з управління ціновими ринками в аграрному бізнесі. Основна мета компанії — підвищення прибутку сільськогосподарських підприємств і допомога в реалізації сільськогосподарської продукції. У 2010 р. діяльність компанії "ODA" поширилась і на Україну [7]. У 2015 р. за показником валового виробництва із-поміж областей України до трійки лідерів входять Херсонська (1251,5 тис. т, або 13,6 % до загальної по Україні), Дніпропетровська (728,3 тис. т, або 7,9 %) та Харківська (689,8 тис. т, або 7,5 %) області, що характеризуються вигідним географічним положенням з точки зору організації руху матеріальних потоків, рівнем технологічної готовності а також збільшенням щільності населення, зростанням платоспроможного попиту. Проведені дослідження свідчать, що в період з 2011 по 2015 рр. виробництво овочів практично за всіма регіонами змінювалось незначно (табл. 3).

Інтенсивне насичення продовольчого ринку вітчизняною продукцією сприятиме нарощуванню і прискоренню оборотності капіталу у сфері виробництва та

обігу, тим самим надаючи фінансову підтримку вітчизняному товаровиробнику на умовах, що не суперечать вимогам СОТ [8].

Вступ України до Світової організації торгівлі активізував процес технологічного оновлення виробництва, орієнтацію на задоволення потреб споживачів на внутрішньому ринку з урахуванням платоспроможного попиту населення. Крім того, відбувається переорієнтація виробництва на розширення експортних можливостей через розширення асортименту овочевої продукції у свіжому вигляді і консервованої овочевої продукції.

В Україні на сьогодні основним місцем реалізації овочевої продукції залишаються міські ринки, оскільки вони вже стали традиційним для споживачів місцем для закуповування овочів [3]. Нині в кожному обласному центрі існують стихійні оптово-роздрібні ринки в формі базарів. Вони є невеликими за розмірами і, як правило, не дотримуються основних принципів діяльності, наприклад, таких, як продаж товарів виключно оптовим продавцям, функціонування лише в світлу пору дня і т.п. Причина в тому, що на ринки продукція надходить свіжою, має кращий товарний вигляд, є можливість вибору. Крім цього, ринкові продавці більш гнучкі стосовно попиту і пропозиції, що відображається на роздрібних цінах. Характерними особливостями ринку овочів в Україні є малий асортимент вітчизняної продукції, відсутність їх розфасовки і упаковки, в зручних для споживача формах, і недостатня їх захист від імпорту та монополії.

Ґрунтово-кліматичні умови, які склалися в Україні, є досить сприятливими для вирощування багатьох видів овочів, тому рішенням продовольчої і сільськогосподарської комісії ООН (ФАО) Україна віднесена до числа держав, які в майбутньому повинні стати постачаль-

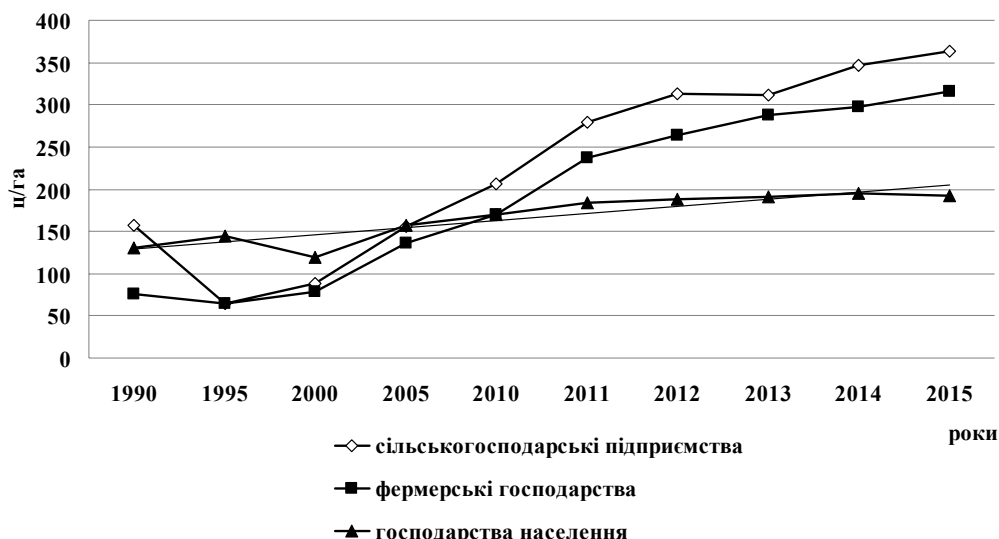

Рис. 1. Урожайність овочів в Україні за 1990—2015 рр.

никами продовольства в світі. Це безперечно стосується і можливостей України в області картоплярства і овочівництва. Вже сьогодні по валовому виробництву овочів відкритого ґрунту Україна входить в число світових лідерів. Основними овочевими культурами в Україні є капуста, томати та цибуля. Розмір валового збору капусти знизився у 2015 р. на 7,1 %, томатів підвищився на 35,4 %, цибулі — на 57,2 % відповідно у порівнянні з 1990 р. Також ми бачимо значне зростання валового збору огірків — у 5 разів, гарбузів столових — у 9 разів, часнику — у 8 разів у порівнянні з даними 1990 р. Що стосується овочів закритого ґрунту, то розмір їх валового збору збільшився вдвічі і на кінець 2015 р. становив 656,1 тис. т. Зменшення валового збору майже за всіма категоріями овочів відбулося лише у 1996 р., але незначне. Існуючий рівень валового виробництва забезпечує Україні тільки останні місця в двадцятці найбільших світових виробників. Такий стан речей абсолютно не відповідає ні ресурсним потенціалом, ні потребам внутрішнього і зовнішнього ринків. Головною причиною цих змін є скорочення місткості внутрішнього ринку, що відбулося через зниження купівельної спроможності населення. До спаду виробництва привели також негативні тенденції у розвитку галузі овочівництва, зокрема — скорочення ресурсів, зниження ефективності їх використання, послаблення виконавчої і технологічної дис-

ципліни, зменшення стимулів до інвестування і розвитку науково-технічного прогресу, скорочення можливостей щодо них через відсутність пільгового кредитування.

Рівень врожайності овочів в Україні протягом 1990—2015 рр. збільшується (рис. 1).

Саме тому необхідно значну увагу звертати на її рівень та вживати заходи щодо його підвищення з використанням прогресивних технологій та сучасних засобів виробництва.

На нашу думку, розвиток овочівництва в Україні в майбутньому можливий за умови розширення посівних площ під культури, подальшого залучення інвестицій, використання високоврожайних сортів і гібридів, упровадження новітніх технологій вирощування, підвищення свідомості населення щодо отримання стандартизованої і конкурентоспроможної продукції. Спеціалізація виробництва овочів залежить від вимог ринку. Період нестабільності та кризи в країні привів до дії принципу самозабезпечення та самовиживання [9].

Динаміка реалізації овочів протягом 2010—2015 рр. показує позитивну тенденцію (табл. 4).

Реалізація овочів у 2015 р. зросла на 81,83 % на відміну від 2010 р., виручка від реалізації — майже в 3 рази, прибуток — в 2,4 рази. При цьому середня ціна реалізації зросла на 6 %, а рівень рентабельності підвищив-

Таблиця 4. Результати від реалізації овочевої продукції в Україні, 2010—2015 рр.

Показники	Роки						2015 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Реалізовано овочів, тис. т	574	789,1	826,2	729,1	788,1	943,7	164,41
Повна собівартість, млн грн.	1375945,4	1606183,9	1759530,9	1747132,5	1896306,7	2348874	170,71
Виручка від реалізації, млн грн.	1428456,4	1578200	1589939,3	1680210,9	1981519,8	2834309	198,42
Прибуток, млн грн.	52511	-27983,9	-169591,6	-66921,5	85213,13	485434	924,44
Середня ціна реалізації, грн. за 1 т	2488,6	2000	1924,4	2304,5	2514,3	3003,4	120,69
Рівень рентабельності, %	8,1	8,4	-2,4	4,9	14,1	30,4	375,31

Джерело: розрахунки автора за даними Державного комітету статистики України [1].

ся на 6 в.п., що свідчить про відносно стабільний стан розвитку галузі овочівництва.

Виробництво овочів у фермерських господарствах може значно збільшитись, але відсутність каналів реалізації цієї продукції та неможливість її тривалого зберігання гальмують цей процес. Тому певна частка вирощених овочів у фермерських господарствах використовується на годівлю тваринам або псується. Потрібна державна зацікавленість у створенні та функціонуванні структур для закупівлі овочевої продукції у фермерів у місцях її вирощування, у будівництві овочесховищ, сертифікації та пакуванні овочів, в організації науково-консультативних центрів тощо.

Це дозволить збільшити виробництво овочів, а отже, і їх надходження на продовольчий ринок, збільшити пропозицію, знизити ціну реалізації, підвищити споживання овочевої продукції населенням та отримати більші прибутки виробників. Фермери від реалізації овочів матимуть надійну перспективу поповнення власного бюджету.

ВИСНОВКИ

Сьогодні однією з пріоритетних стратегій сільськогосподарського виробництва є нарощування експортного потенціалу галузі овочівництва, яка за певних умов може розвиватися досить ефективно. Підвищення ефективності виробництва овочів можливо декількома шляхами: збільшенням врожайності овочевих культур використовуючи високопродуктивні сорти і гібриди овочевих культур, органічні і мінеральні добрива, хімічні і біологічні засоби захисту рослин від шкідників і хвороб, родючі і зрошувані землі; скороченням витрат праці при вирощуванні овочевих культур, впроваджуючи індустріальні технології вирощування і збирання овочів, прогресивні форми організації праці, підвищуючи рівень механізації вантажно-розвантажувальних робіт; зниженням собівартості виробництва овочів (поглиблення спеціалізації і розвиток концентрації овочівництва, поєднання виробництва овочів у відкритому і захищеному ґрунті, скорочення витрат на насіння і садивний матеріал, на оплату праці та матеріальні ресурси, вдосконалення матеріального стимулювання праці; вдосконалення способів заготівлі та реалізації овочевої продукції за допомогою ефективних каналів реалізації овочів, встановлення ринкових цін на продукцію, підвищення якості та скорочення втрат овочів в процесі виробництва і реалізації); шляхом оптимізації організації виробництва в галузі (наявність на овочівницьких підприємствах переробних підрозділів і овочесховищ, що дозволяють раціонально використовувати всю вирощену продукцію, оптимізація каналів збуту). Досягненню поставлених цілей в області сільського господарства сприятиме реалізація стратегії розвитку підприємств овочевої галузі.

Із урахуванням природно-біологічного і соціально-економічного потенціалів України галузь овочівництва потенційно спроможна гарантувати економічну та продовольчу безпеку держави.

Література:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Кучеренко Т. Экономическая эффективность выращивания овощей открытого грунта / Т. Кучеренко // Овощеводство. — 2014. — № 11.

3. Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі: Розпорядження КМУ від 31 жовтня 2011 р. № 1120-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1120-2011-%D1%80>

4. Андришко А. Приклад ефективного маркетингу плодовоовочевої продукції в Польщі / А. Андришко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.docme.ru/doc/121792/pro-gurtovi-rinki>

5. Сухий П.О. Сучасний стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні / П.О. Сухий, М.Д. Заячук // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. — 2012. — № 3. — С. 38—48.

6. Пастухов В.І. Перспективи розвитку промислового виробництва овочів в Харківському регіоні / В.І. Пастухов // Вісн. ХНТУСГ. — 2012. — Вип. 124. Т. 1. — С. 195—205.

7. Сарапіна О.А. Тенденції розвитку ринку овочевої продукції в умовах глобалізації економіки / О.А. Сарапіна // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2014. — С. 96—100.

8. Логоша Р.В. Маркетингові дослідження ринку овочів в Україні / Р.В. Логоша // Зб. наук. праць Вінницького нац. аграр. ун-ту. Сер. "Економічні науки". — Вінниця: ВНАУ, 2012. — Вип. 4 (70). — Т. 2.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25 May 2017).

2. Kucherenko, T. (2014), "Economic efficiency of cultivation of open ground vegetables", *Ovoschevodstvo*, pp. 11.

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution "On approval of the Concept of vegetable growing and processing industry", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1120-2011-%D1%80> (Accessed 10 May 2017).

4. Andriushko, A. (2003), "An example of effective marketing of fruit and vegetable products in Poland", available at: <http://www.docme.ru/doc/121792/pro-gurtovi-rinki> (Accessed 10 May 2017).

5. Sukhyj, P.O. (2012), "Current situation and prospects of vegetable growing in Ukraine", *Uchenye zapysky Tavrych. nats un-ta ym. V.Y. Vernadskoho*, vol.3, pp. 38—48.

6. Pastukhov, V.I. (2012), "Prospects for the development of industrial production of vegetables in the Kharkiv region", *Visn. KhNTUSH*, vol. 124, no. 1, pp. 195—205.

7. Sarapina, O.A. (2014), "Trends in the development of the vegetable market in the conditions of globalization of the economy", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, pp. 96—100.

8. Lohosha, R.V. (2012), "Market research of vegetable market in Ukraine", *Zb. Nauk. prats' Vinnyts'koho nats. ahrar. un-tu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 4 (70), no. 2.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2017 р.